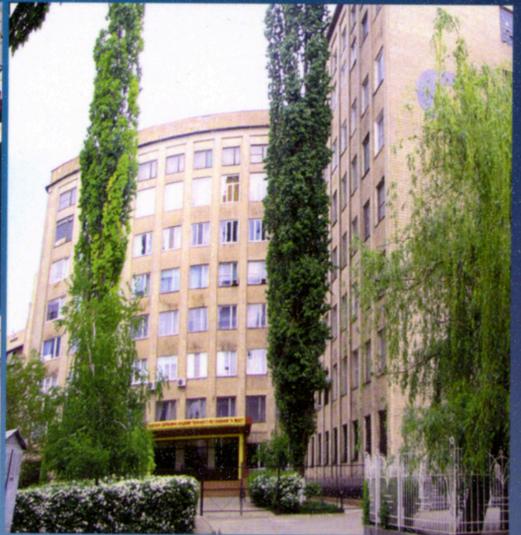

ВИШНЯ ШКОЛА

11-12/2020

ЗМІСТ

ПРЕССЛУЖБА МОН УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ	3
ОСВІТА І СУСПІЛЬСТВО	
Леонід Коломієць, Алла Семенова. Дистанційне навчання та якість освіти: парадигмальна криза людиноцентризму освітньої політики, або Про роль особистості педагога	7
Галина Захарчин. Трансформація індивідуальних ознак конкурентоспроможності особистості у колективні на основі знань	30
СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Анатолій Загородній, Любомир Пилипенко. Особливості реалізації дуальної освіти у рамках підготовки фахівців з обліку та оподаткування	40
СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА	
Сергій Чирчик. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх дизайнерів (огляд)	51
Алла Руденченко. Синтез мистецтв як одна з методологічних засад наукового обґрунтування навчання етнодизайну у мистецьких закладах вищої освіти	63
З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ	
Людмила Медвідь. Українська родина: витоки та сьогодення	72
ВІД НАШИХ АВТОРІВ	
Євген Шморгун. Трава незабуття	84
КОНФЕРЕНЦІЇ. СЕМІНАРИ. ОЛІМПІАДИ	
Сергій Виткалов, Володимир Виткалов. Україна першого 20-ліття XXI століття: культурно-мистецький вимір: XVI міжнародна науково-практична конференція у м. Рівне (роздуми напередодні)	91

РЕЦЕНЗІЯ

Світлана Омеляненко. Навчально-методичний комплекс з педагогіки	96
Вища освіта і наука: огляд періодичних видань	103
Перелік статей та інших матеріалів, опублікованих у журналі “Вища школа” у 2020 р.	122
Contents	127

Головний редактор — К.М. Левківський

Редакційна колегія: К.С. Абдієв (Казахстан); В.П. Андрущенко; В.Д. Базилевич; В.І. Бондар; Л.В. Губерський; Т.-Л. Деордіца; Р.О. Додонов; М.Б. Євтух; Т.О. Коломоєць; А.Є. Конверський; В.Г. Кремень; А.І. Кузьмінський; В.І. Кушерець; І.Ф. Надольний; І.Ф. Прокопенко; В.Я. Тацій; О.Л. Шевнюк; В.С. Щербина

Над випуском працювали: В.П. Розумний, Л.В. Кирпич, Ю.М. Слущка — відповідальний секретар, С.А. Михайлова, Л.С. Кулешова, О.С. Кузуб, І.А. Олійник

На першій сторінці обкладинки — студенти та викладачі Одеської державної академії технічного регулювання та якості.

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України: 21876

Журнал “Вища школа” внесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки (Постанова президії ВАК України від 22.12.2010 № 1-05/8) та філософії (Постанова президії ВАК України від 01.07.2010 № 1-05/5) на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України. Свідоцтво КВ № 12864-1748ПР від 27.06.2007. Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції. Редакція не обов'язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несуть автори публікацій. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Журнал поширюється лише за передплатою. Авторський примірник можна придбати у книгарні “Абзац”, тел.: (044) 581-15-68, попередньо його замовивши.

Адреса редакції: 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28.

Тел.: (044) 272-42-91; **факс:** (044) 234-23-36.

E-mail: slutska@society.kiev.ua <http://www.znannia.com.ua>

Видавець — Видавництво “Знання”, 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3596 від 05.10.2009 р.

Підписано до друку 29.12.2020. Формат 70x100 1/16.

Папір офс. № 1. Друк офс. Гарнітура Academy.

Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,2. Наклад 450 пр. Зам. № 88.

УДК 37.04:340.6

**Леонід
Коломієць**

Ректор Одеської державної академії технічного регулювання та якості, доктор технічних наук, професор, заслужений працівник сфери послуг України, перший віце-президент Міжнародної академії стандартизації

**Алла
Семенова**

Директор НДІ Проблем забезпечення якості освіти Одеської державної академії технічного регулювання та якості, доктор педагогічних наук, професор

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ЯКІСТЬ ОСВІТИ: ПАРАДИГМАЛЬНА КРИЗА ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ, або ПРО РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

У статті обґрунтовано, що наразі у системах освіти, починаючи з найрозвинутіших країн світу, виявилися всі ознаки парадигмальної кризи і з'явилися реальні конфігурації початку становлення нової компетентнісної парадигми дистанційного навчання. Аргументується теза про те, що складний і суперечливий світ вимагає формування людини свободи, духовності, глибокої гуманності, яка усвідомлює свою відповідальність за кожний крок власного вибору, а викладач-майстер є головним суб'єктом педагогічної дії. Пояснюється, що принцип інтенсивної комунікації забезпечується активністю педагогів у взаємодії як в аудиторії, так й у віртуальному просторі. Доведено, що дистанційна освіта розширює й оновлює роль педагога, робить його наставником-консультантом, який координує пізнавальний процес. Конкретизовано напрями розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи у синергетичному поєднанні віртуального і реального в

Вища школа. – 2020. – № 11-12

освітньому просторі ОДАТРЯ та перспективи щодо створення в Україні навчально-науково-дослідного закладу — Інституту досліджень освітньої політики.

Ключові слова: дистанційне навчання, людиноцентризм, освітня політика, особистість педагога, якість освіти.

Мета освіти — щастя людства!
Далай-Лама XIV

Кожна мить людського життя — це елементарна, зрозуміло, віртуальна одиниця вічності. Далеко не кожна мить життя “олюднена”. Бувають “нелюдські” часи. Вони з’якшуються уявою, мріями, які, звичайно, містять не тільки часову, але й предметно-просторову складову. Освіта — це майбутнє! Питання її природи, цілей, шляхів, засобів і методів здійснення та розвитку обговорювалися з давніх часів. Так само як і об’єктивні цивілізаційні процеси, мінливі інтереси суспільства, держави й особистості знову і знову повертають до них увагу дослідників у пошуках новочасних рішень традиційних питань.

Світ ніколи вже не буде таким, як за часів ДО пандемії... Ситуація вимушеного негайного переходу на дистанційні форми навчання, що склалася у цілому світі, і в Україні зокрема, як лакмусовий папір продемонструвала не тільки освітянській спільноті, а й усьому суспільству проблеми у цій галузі. Щойно з новою силою привернута увага до впливу економіко-соціально-технічних аспектів на якість освіти, організаційно-методичних і психологічних чинників, що мають урахуватися у нових реаліях...¹ Усе це соборує дії вчених і педагогів-практиків у напрямі методології впровадження новітніх, міждисциплінарних, поліпарадигмальних досліджень у галузі освіти.

Позитивом є те, що і на законодавчому рівні, і на рівні рефлексій науковців та пересічних викладачів, багатьох освітянських громадських організацій акценти в освіті змінилися — від гностичного підходу (знаннєвої парадигми) до компетентнісного підходу (компетентнісної парадигми). Механізми підвищення якості вищої освіти, стандартизації спеціальностей і акредитації освітніх програм наразі є актуальними для керівництва кожного освітнього закладу. Серед основних трендів модернізації вищої освіти в Україні постає розу-

¹ Почепцов Г. Коронавирус как досрочный приход будущего [Эл. ресурс] / Георгий Почепцов // Rezonans. — Режим доступа: https://rezonans.kz/koronavirus-kak-dosrochniy-prihod/?fbclid=IwAR3ONEq5XPKsNznyiUy9W5gYbY82KAQ5GgWCLxgk11PSm_SzXG4VmUo4Z9s; Корсак К.В. Ноонауки о будущем без пандемий и коллапсов [Эл. ресурс] / К.В. Корсак, Ю.К. Корсак // Интеллектуальная культура Беларуси: духовно-нравственные традиции и тенденции инновационного развития : материалы Пятой междунар. науч. конф. (19—20 ноября 2020 г., Минск) : в 3 т. / Ин-т философии НАН Беларуси ; редкол. А.А. Лазаревич (пред.) [и др.]. — Т. 1. — Минск : Четыре четверти, 2020. — С. 76—80. — Режим доступа: <http://philosophy.by/wp-content/store/2020-11-19-20-tom-1.pdf#page=294>.

міння її діяльнісної спрямованості, якісної і кількісної діагностики фактичних та прогнозованих результатів навчання, освітніх вимірювань. Закономірності трансформацій освіти в загальному контексті історичного розвитку нині розглядаються як серія парадигмальних змін, що детермінуються комплексом об'єктивних чинників економіко-політичного та суспільного порядку, формами соціальності й типами особистості, які, у свою чергу, обумовлені конкретно-історичними особливостями цивілізаційних процесів.

Торішнє видання “Моніторингу освіти та навчання” (Education and Training MONITOR, 2019) відзначило десять років з моменту запуску стратегічної основи європейської співпраці в галузі освіти та навчання — ET 2020. Європейські країни досягли значного прогресу у розширенні участі в освіті з моменту встановлення базових показників ЄС у 2009 році як частини цього процесу. В останньому виданні основна увага приділяється вчителям. Освітняни розглядаються як провідний фактор, що має найбільший вплив на розвиток суспільства. Використовуючи новітні аналітичні дані, MONITOR сформулював загальні стратегії для держав — членів ЄС щодо залучення та підтримки найкращих викладачів. Очікується, що цей виклик стане все більш помітним у наступному десятилітті, протягом якого очікується хвиля виходу на пенсію досвідчених учителів.

Звісно, дедалі глибшим стає розуміння того, що освіта є основою соціально-економічного добробуту суспільства в цілому і кожної людини зокрема. Але, на жаль, 28 серпня 2020 року Секретар Ради національної безпеки і оборони України Олексій Данилов наголосив, що за результатами проведеного аналізу стану системи вищої освіти у контексті національної безпеки можна зробити висновок про системну кризу у цій сфері, що формує потенційні та реальні загрози державній та національній безпеці України. Він акцентував, що наука і технології розвинутих країн значно випереджають вітчизняні².

Природно, що подоланню системної кризи у вищій освіті передбачає удосконалення функціонування дошкілля, шкільної та професійної освіти. Ці питання нині актуалізуються з новою силою, особливо у зв'язку із завершенням в країні адміністративно-територіальної реформи та створення системи освітніх округів, опорних шкіл, відпрацювання схем підвозу школярів до цих шкіл, а також забезпечення роботи закладів професійної освіти. Поза всяким сумнівом згадані загрози зумовлюють формування концепцій, принципів, технологій, що конструюватимуть адекватні рішення. Бо очевидно, що для освіти майбутнього замало лише професійних компетентностей. Необхідно буде до-

² Данилов О. Реформування системи освіти у контексті вдосконалення державної політики інноваційного розвитку має стати предметом розгляду РНБО найближчим часом [Ел. ресурс] / Олексій Данилов // Рада національної безпеки і оборони України. 28.08.2020. — Режим доступу: https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/4680.html?fbclid=IwAR3Sn0E_UfOP5W7fijli9GdXXJl8oGl6hGzj83FSnC_qYoIVX7TRbprySc.

сягти нових якостей освіченості, яка поєднувала б інтелектуальність, компетентність, моральність, гуманність, свободолюбність³.

Поки процеси цивілізаційного розвитку залишалися у межах індустріалізації соціального буття і темпи суспільного розвитку були помірними, гальмування у питаннях розвитку освіти не породжували гострої стурбованості суспільства. Починаючи з другої половини ХХ ст. ситуація радикально змінилася в контексті процесів становлення інформаційного суспільства, котрі супроводжувалися різким зростанням обсягів інформації, що залучалися до суспільної практики і водночас швидко застарівали, затвердженням ідей культурного і цивілізаційного плюралізму, самовизначення, множинної ідентичності особистості.

У такій ситуації в системах освіти, починаючи з найрозвинутіших країн світу, виявилися всі ознаки *парадигмальної кризи* і з'явилися реальні конфігурації початку становлення нової компетентнісної освітянської парадигми⁴. Наслідком розриву між формальною освітою і тим життям, яким жили учні, студенти і педагоги в Україні початку ХХІ ст., стало виразне небажання молоді “вкладати”, подібно до японців чи корейців, особисті зусилля у власне навчання, засвоєння фаху, саморозвиток⁵. Тож особливий статус наук про освіту з новою силою актуалізував цілу низку пріоритетних завдань, серед яких: методологічне осмислення парадигмальної кризи і процесу зміни парадигм у суспільстві, культурі, освіті; з'ясування світоглядної ролі особистості педагога та усвідомлення необхідності формування і розвитку педагогічної майстерності викладачів вищої школи у нових реаліях життя.

Нині проблема визначення наукових підходів та закономірностей зміни парадигм в освіті є найактуальнішою практично для всіх країн цивілізованого світу⁶. А для системи освіти в Україні це питання постає вкрай гостро, оскільки становище у цій сфері не відповідає вимогам сучасності⁷. Усвідом-

³ Bondarenko V. Targets of strategic development of educational policy of Ukraine under integration into the European educational area: social and personal dimensions of cultural and historical integrity / Victor Bondarenko, Alla Semenova // Education: Modern Discourses. — 2020. — № 3. — Р. 13—26.

⁴ Семенова А.В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія [Ел. ресурс] / Алла Василівна Семенова. — Одеса : Юридична література, 2009. — С. 95. — Режим доступу: <http://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/paradigma.pdf>.

⁵ Корсак К. Особливості наноміфів / Костянтин Корсак, Олександра Косенко // Науковий світ. — 2007. — № 8. — С. 6.

⁶ Митио К. Учеба уже не будет базироваться на запоминании [Эл. ресурс] / Каку Митио // Воспитай: клуб родительского мастерства. — Режим доступа: <http://www.vospitaj.com/blog/mitio-kaku-uchjoba-uzhe-ne-budet-bazirovatsya-na-zapominanii/?fbclid=IwAR2wV3t1ANiG01sNWOLvc2s2jsoZ6utliHrjmtrKQ1CYiTS0GGSpwtNJA4I>.

⁷ Семенова А.В. Педагогічна майстерність Івана Зязюна — запорука єдності мети дистанційного навчання і якості освіти / Алла Василівна Семенова // Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів : матеріали VI наук.-прак. конф. 28—29 травня 2020 року. — Харків : Стиль-Издат, 2020. — С. 85—94.

люючи важливість і актуальність у сучасних реаліях цифровізації усіх сфер суспільного життя, зазначимо, що не тільки цифрова трансформація освітнього і наукового простору України (наявність доступу до “швидкого” Інтернету, програмного забезпечення і гаджетів, безсумнівно, має стати реальністю навіть у найвіддаленіших населених пунктах) нині є одним із ключових факторів суспільного прогресу і сталого розвитку країни, зростання її конкурентоспроможності у глобалізованому світі.

У всі часи існування людства *культура* народу і держави, його освіченість виступають найважливішим показником прогресу завдяки особливій місії педагога, який творить найбільшу, найвагомішу, найнеобхіднішу цінність — людину. “Найперше — творення духовності народу, олюднення людини, бо спочатку слід знайти в собі Людину. Історичний досвід людства переконує, що народ може втратити все: територію, державу, могутність і знову, виборюючи, повернути втрачене. Але ніколи не відроджувався народ, якщо не збережено й загублено його дух, національний дух. Бо лише така моральна сила, свідомість, мислення, духовний внутрішній стан народу робить його міцним, етично відповідальним перед наступними поколіннями, інтелектуальним, творчим, продуктивним, гідним і відповідальним серед інших”⁸. Саме педагогічна майстерність (комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі)⁹ визначає ефективність поступу сучасного українського державотворення через “опочуттєвлення”, “олюднення” професійних дій педагога¹⁰. Адже *головна місія педагога залишається незмінною в усі часи існування людства* — передаючи ціннісний досвід, готувати молоде покоління до успішного майбутнього життя.

Зрозуміло, що нині українське суспільство як ніколи потребує професіоналів. Водночас недостатньо бути компетентним в одній сфері, що на пряму пов’язується з видом роботи — вміння конкретизувати пріоритетні цілі та мислити критично, вести перемовини та креативно підходити до завдань — усе це часто вимагає нових компетенцій і незвичних підходів у гармонічному поєднанні віртуального і реального світів. Тому поліпарадигмальні напрями досліджень у галузі якості освіти можуть стати ефективним підґрунтям для цілісної методології становлення нових наукових підходів у підготовці молодого покоління до майбутнього життя.

⁸ Філіпчук Г. Націєтворчість освіти [Ел. ресурс] / Георгій Філіпчук. — Чернівці : Зелена Буковина, 2014. — С. 23—25. — Режим доступу: <http://www.pedagogic-master.com.ua/public/Filipchuk.pdf>.

⁹ Педагогічна майстерність : підручник [Ел. ресурс] / за ред. І.А. Зязюна. — 3-тє вид., доповн. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008. — С. 25. — Режим доступу: http://www.pedagogic-master.com.ua/public/PM_Zyazyun.pdf.

¹⁰ Семенова А. Ціннісний вимір досвіду суб’єктів педагогічної дії : монографія [Ел. ресурс] / Алла Василівна Семенова. — Одеса : Бондаренко, 2016. — 434 с. — Режим доступу: http://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/tsinisnyi_vymir.pdf.

Аналітикою новітніх тенденцій, прогнозуванням стратегічних напрямів розвитку освіти, стандартизації і підвищення її якості в останні роки займалися провідні філософи, психологи, педагоги, ІТ-експерти у всьому світі¹¹. На думку Ананта Агарвала, головного виконавчого директора освітньої онлайн-платформи EdX Гарвардського університету¹², основний глобальний акцент у розвитку освіти має бути спрямований на: а) гібридні навички (*hybrid skills*); б) багатоканальну освіту (*education goes omnichannel*); в) “м’які” навички (*soft skills*). Цілком погоджуємося з такими векторами розвитку, адже здатність швидко приймати рішення у ситуаціях невизначеності та інтенсивного інформаційно-психологічного тиску за умов запровадження онлайносвіти посилює емоційний (позитивний або негативний) вплив зворотного зв’язку в навчанні. Саме синтез гуманітарних, природничих і технічних наук формує ті “м’які навички”, які набули актуальності останнім часом.

Ми також неодноразово звертали увагу на це у попередніх публікаціях, обґрунтовуючи тези про те, що:

— новітні трансформаційні процеси інформаційно-цифрового освітнього простору України потребують нових наукових досліджень щодо методології оцінювання якості вищої освіти, розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи з урахуванням загальнолюдських цінностей і базових психологічних потреб людини, котрі покликані стати основою взаємин у процесі навчання, у синергетичному поєднанні віртуального і реального в освітньому просторі¹³;

— сучасний викладач має володіти: високим рівнем загальної культури та моральності; умінням організовувати групову взаємодію, прийомами мовленнєвої комунікації, зовнішньою та внутрішньою психопедагогічними техніками, здатністю до постійного самовдосконалення та саморозвитку, демонструвати високий особистісний рівень розвитку інтегрального ціннісного досвіду за всіма компонентами у їх цілісності (афективного; інтелектуального та вольового), а ще — любити людей¹⁴;

¹¹ Методологічний семінар “Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку” [Ел. ресурс] / НАПН України. — 2019. — Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1515/>.

¹² Agarwal A. Three Education Trends That Will Revolutionize The Workplace In 2019 [El. resource] / Anant Agarwal // Forbes. — 2019. — URL: <https://www.forbes.com/sites/anantagarwal/2019/01/02/three-education-trends-that-will-revolutionize-the-workplace-in-2019/#a3da6c463638>.

¹³ Коломієць Л.В. Методика оцінки компетентності експертів із застосуванням метода аналізу ієрархій / Л.В. Коломієць, О.М. Величко, Т.Б. Гордієнко // *Металлургическая и горно-рудная промышленность*. — 2014. — № 2 (287). — С. 86—89; Семенова А.В. Педагогічна майстерність викладача вищої школи XXI століття: синергія віртуального і реального в освітньому просторі [Ел. ресурс] / Алла Василівна Семенова. — ScienceRise: Pedagogical Education. — 2019 — № 2 (29). — С. 40—48. — Режим доступу: http://journals.urau.ua/sr_edu/article/view/164524.

¹⁴ Семенова А.В. Удосконалення ціннісного виміру досвіду суб’єктів педагогічної дії у контексті науково-педагогічних ідей І.А. Зязюна [Ел. ресурс] / А.В. Семенова // *Проблеми та*

— специфічність психомірних середовищ педагога і тих, кого він навчає, з позицій постнекласичної методології психосинергетики полягає у внутрішньо-психічному характері особистості та обумовлена станами психіки людини¹⁵;

— особливості процедури оцінювання компетентності експертів у сфері вищої освіти за встановленими критеріями з використанням універсальних і спеціальних статистичних програмних засобів полягають в урахуванні синергетичних характеристик невизначеності даних¹⁶.

Складний і суперечливий світ потребує формування людини свободи, духовності, глибокої гуманності, яка усвідомлює свою відповідальність за кожний крок власного вибору. Екзистенційна цінність свободи особистості (творчої, громадянської, професійної) поєднується з її етичною відповідальністю. Вона формує критично мислячу, по громадянському мужню, компетентно здатну людину, яка гуманізує світ, здобрюючи його розумом, благоговінням і благородством. Проте загальний, дещо ідеалізований погляд на людину, якісні характеристики якої і має формувати освіта, є підґрунтям для того, щоб уявляти, якими мають бути сучасна вища освіта, її філософія і зміст. Ці завдання ніколи не визначалися відомчими чи корпоративними інтересами. Але вони завжди актуалізувалися, коли накладалися на цивілізаційну, загальносуспільну затребуваність. Цьому передувала дія, мотивація різноманітних чинників¹⁷. Педагог має вчити не тільки дисципліни за фахом — він вчить професійного спілкування, як у реальному світі, так і в віртуальному: вчить розуміння і сприйняття себе та сприйняття інших людей.

З цього приводу вважаємо слушним навести тут цитату (з певними скороченнями. — *Авт.*) знаного педагога і психолога Шалви Амонашвілі: “Я порівнював свою професію з професією лікаря... Чи має право лікар помилитися...? поставити неправильний діагноз... призначити неправильний курс лікування... Так і педагог... не має права вибирати свої виховні та навчальні методи і засоби, якщо він своєчасно не вивчить людину... Я порівнював професію педагога з професією актора... Педагог повинен володіти перевтілен-

перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2016. — Вип. 45 (1). — С. 88—100. — Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/25261/1/Elita_2016_45_1_Semenova_Udoskonalennia.pdf.

¹⁵ Семенова А.В. Психопедагогічний супровід ефективного лідера XXI століття: синергетичний підхід [Ел. ресурс] / А.В. Семенова // ScienceRise: Pedagogical Education. — 2017. — № 7 (15). — С. 30—36. — Режим доступу: http://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/107966.

¹⁶ Коломієць Л.В. Особливості оцінювання компетентності експертів у сфері вищої освіти / Л.В. Коломієць, О.М. Величко, А.А. Габер, Т.Б. Гордієнко // Системи обробки інформації. — Харківський національний університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба. — 2015. — № 2. — С. 114—117; Коломієць Л.В. Якість вищої освіти: організація навчання та вимірювання знань : навч. посіб. / Л.В. Коломієць, О.І. Кисельова, А.Г. Шевцов. — Одеса : Бондаренко М.О., 2017. — 244 с.

¹⁷ Філіпчук Г.Г. Українськість: витоки, виклики, відповіді [Ел. ресурс] / Георгій Філіпчук. — К. : Майстер книг, 2018. — 448 с. — Режим доступу: <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/Filipchuk1.pdf>.

ням, умінням входити в роль. Актор... перевтілюється і... глядач сприймає як дійсність те, що відбувається на сцені... Професія Учителя в такому розумінні значно складніше... Він також належить людям, але не тим людям, які для актора визначені словом "глядач", а вихованцям, котрі для нього позначені конкретними характерами... Спробував я порівняти свою професію з професіями архітектора, будівельника, геолога, астронома... Але незабаром відмовився від таких думок, оскільки представники цих професій мають справу з неживою дійсністю, яка без опору підкоряється їхній багатій уяві і практичній творчості. Мені ж доводиться спілкуватися з Людиною, яка сама виношує у собі свої плани, мрії і прагне їх здійснити, самоутвердитися. Ні, педагог не архітектор, інженер і будівельник людської душі, бо ця душа не являє собою набору будівельних матеріалів. Вона насправді є живою душею, пристрастю, життєдайною і творчою силою. Її потрібно не будувати, а збагачувати, розвивати, наповнювати ідеалами, переконаннями, прищеплювати їй любов до людей, природи, життя... Отак кожне порівняння моєї професії з професіями інших залишало мені якесь правило і пам'ятку... такого змісту: Будь обережний! Не помилися! Не зашкодь! Будь надією для свого учня! Знай, до чого прагнеш! Постійно шукай у Людині багатство її душі!.."¹⁸

Зараз, як ніколи раніше, зрозуміло, що наука і освіта, які не освячені високою етичною, гуманістичною метою істини, добра та краси, загрожують культурі та цивілізації загалом. Наука й освіта за своєю природою і місією повинні бути віддзеркаленням реалізації гуманізму, водночас як і гуманізм є умовою справжнього розквіту науки і освіти. Академік, фундатор педагогічної майстерності І. Зязюн розвінчував панівну свого часу думку про "безсторонність" учителя. Адже педагогічна дія відбувається тоді, коли наявні принаймні двоє суб'єктів, які займають, іноді, дещо різні позиції у діалозі. Але обидва учасники вносять у ці стосунки свій досвід, й одним із суб'єктів педагогічної дії є виявлення того, що знає/пережив кожен з них і чого вони можуть навчити один одного. Саме тому професійна майстерність педагога є привабливою й центральною ідеєю для сучасної української освіти серед тих науковців, хто прагне й зберігає надію на розквіт української науки і культури, де педагогіка істини, добра і краси пануватиме в усіх складниках українського державотворення, зокрема економічному, політичному, ідеологічному, соціальному, що зумовлює освіту і виховання молоді.

Наразі криза людського буття у всесвітньому масштабі, процес переоцінки цінностей, який відбувається у суспільстві, привернули увагу філософів, психологів, педагогів, політиків і громадських і релігійних діячів до низки акціо-

¹⁸ Амонашвілі Ш.О. Єдність мети: пізнати свою професію [Ел. ресурс] / Ш.О. Амонашвілі // Педагогічна майстерність: Хрестоматія : навч. посіб. / упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. — К. : СПД Богданова А.М., 2008. — С. 10—11. — Режим доступу: http://www.pedagogic-master.com.ua/public/Zyazun_Hrestomatiya2008.pdf.

логічних проблем. Так, на офіційній сторінці у Фейсбуці лауреата Нобелівської премії миру Далай-Лами від 25 липня 2020 року є такий його вислів: “Усупереч поширеній думці, джерелом щастя є не матеріальне багатство, а ментальне відчуття радості. Іноді людям бракує розуміння різниці між сенсорною чуттєвою свідомістю і ментальною свідомістю...”. У прямому етері “Освіта і мир у часи пандемії”, що відбувся вперше в історії для освітян України, від 20 жовтня 2020 року Далай-Лама з цього приводу звертав увагу на те, як учитель може розвивати власну ментальну свідомість і сприяти такому розвитку у своїх учнів, передаючи власний ціннісний досвід через знання “внутрішнього світу” — психологію. Тому що, як казав Далай-Лама, “саме вчитель показує шлях у майбутнє, адже мета освіти — щастя людства... Ширість надає спокій, а спокій розуму є запорукою щастя”¹⁹.

Протягом десятиліть свідомість та підсвідомість розглядалися дослідниками здебільшого як щось вторинне, вони витіснялися й заповнювалися “правильним світоглядом”, помилковими символами, гаслами, утопіями, ілюзіями, емоціями, не пов’язуючись із процесом розвитку особистості на ґрунті ціннісного досвіду. Але педагогічна дія, спрямована на розвиток особистості, стає можливою тоді, коли вона ґрунтується на одвічних загальнолюдських духовних цінностях: “...необхідна побудова цілісного освітнього процесу, адекватного життю, побудова органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-наукових і соціальних дисциплін, об’єднаних єдністю гуманістичних смислів і духовно-моральних цілей”²⁰. Однією із передумов вирішення цього надзвичайно важливого і складного завдання є опанування викладачами вищої (особливо технічної) школи не тільки знаннями, а й ґрунтовними психолого-педагогічними вміннями, навичками, ставленнями, технологіями. Справа у тому, що досягнення психологічних наук не можуть використовуватися у педагогічній взаємодії безпосередньо. Якщо людина не уявляє собі, чого вона бажає, вона не зможе й усвідомити того моменту, коли вже досягне результату. Адже, “тому, хто не знає, куди пливе, не буває попутного вітру”.

Викладач-майстер, організовуючи педагогічну дію, впливає безпосередньо на *психічні структури особистості*. Мозок — це “субстрат психічної діяльності” і кожна зона мозку робить свій внесок у здійснення психічної діяльності завдяки нейронно-аксонним мережам. Оскільки мозок навчається в

¹⁹ Семенова А.В. Ціннісний досвід суб’єктів педагогічної дії в сучасному інформаційно-освітньому просторі: конструктивність цілісного підходу / А.В. Семенова // Підтримка та супровід обдарованих учнів в сучасному інформаційно-освітньому просторі : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайнконф. (27 жовтня 2020 р., Київ). — Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. — С. 31—34.

²⁰ Зязюн І.А. Освітні парадигми в контексті філософських ідей / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія : укр.-пол. журнал / за ред. І. Зязюна, Т. Лєво-вицького, Н. Нічкало, І. Вільш. — Ченстохова : Київ : Вид-во Вищої Педагогічної школи у Ченстохові, 2003. — Вип. 5. — С. 215.

основному тому, на що людина звертає увагу, зосередженість, або усвідомлена увага, є шляхом до сприйняття позитивного ціннісного досвіду та його особистісного розвитку. *Зосередженість* має на меті вмілий розподіл власної уваги щодо зовнішнього і внутрішнього світу того, кого навчають. *Психіка містить накопичений досвід*: потік подій поступово формує мозок і, відповідно, психічні атрибути. Особливостями взаємодії суб'єктів педагогічної дії є урахування *сили позитивного мислення* педагога: педагогічна дія починається з думок; зміна думок приводить до зміни почуттів/ставлень; позитивні твердження змінюють переконання; педагог думає про своїх учнів з любов'ю, враховуючи їхні особистісні потреби і бажання; він намагається поставити себе на їхнє місце і подивитися на світ їхніми очима; учитель чітко усвідомлює, які саме якості він намагається розвинути (вольові, інтелектуальні, емоційні, моральні).

Мозок навчається, створюючи нові нейронні ланцюги і зміцнює або послаблює старі, відбираючи ті, що його досвід навчив вважати значущими. *Доброчесність, зосередженість і мудрість* ґрунтуються на трьох фундаментальних функціях мозку: *регулюванні, навчанні та відборі*. Мозок людини регулює себе і всі інші системи організму самостійно через процеси збудження і гальмування — зелене і червоне світло. Викладача-майстра, який виступає головним суб'єктом педагогічної дії, характеризує: високий рівень загальної культури та моральності; уміння організовувати групову взаємодію, володіння мовленнєвою комунікацією, зовнішньою та внутрішньою техніками, здатність до постійного самовдосконалення та саморозвитку особистості, любов до людей, високий особистісний рівень розвитку інтегрального ціннісного досвіду по всіх компонентах у їх цілісності (афективного (емоційне усвідомлення); інтелектуального (самооцінка) та вольового (упевненість у собі)).

Сучасна наука при розкритті особливостей застосування психопедагогічних практико-орієнтованих технологій саморозвитку професіонала використовує ключові ідеї *психопедагогіки* Е. Стоунса: теорію взаємозв'язку процесів навчання і научіння, критичного вивчення особистої; теорії та практики педагогічної діяльності, афективних факторів створення атмосфери в аудиторії, внутрішнього задоволення як підкріплювача научіння. Е. Стоунс конкретизував такі функції мовлення: пояснення, заохочення, зворотний зв'язок, корекція. При цьому вчений підкреслював, що мовлення має поєднуватися з певними діями і наочною демонстрацією. Він пояснював це тим, що інформація, як знання у принципі існує у вигляді трьох видів уявлень: у вигляді дій, у вигляді зображень (іконічні уявлення), у вигляді символічних уявлень (у формі слів або інших символів)²¹. Залежно від конкретної ситуації перевага віддається то одним видам уявлень, то іншим.

²¹ Старостіна О.В. Професійна майстерність у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Англії та Україні : монографія [Ел. ресурс] / О.В. Старостіна ; за заг. ред. А.В. Се-

Організація якісної мовленнєвої підготовки викладачів має ґрунтуватися на належній фаховій підготовці, нешаблонному підході до вирішення проблем, особистих моральних якостях та спроможності організовувати ефективну комунікативну взаємодію. Адже ніякі технічні пристрої не зрівняються по силі морального впливу із натхненним професійним мовленням майстра²². Грамотне, логічне, лексично та інтонаційно багате, живе й образне мовлення допомагає викладачу вирішувати багато важливих завдань. Техніка мовлення забезпечує правильне сприйняття навчального матеріалу, дає змогу ефективно впливати на аудиторію, сприяє гідній самопрезентації викладача (відображаючи його фізичний та емоційний стан). Наприклад, техніка мовлення може створити образ категоричного диктатора або, навпаки, спокійного, мудрого й урівноваженого лідера.

Зовнішні причини діють через внутрішні умови і ними опосередковують²³. Але якщо розглядати *розвиток* людини тільки як її розумове або психічне вдосконалення, то в цьому випадку не звертається увага на соціальне і моральне становлення особистості. Мудрість слова також пов'язана із проблемою культури, морального вибору (наприклад відмова від меншого задоволення заради більшого). Таким чином, розвиваючи у собі самоповагу, зосередженість і мудрість, людина змушує мозок підвищувати рівень регуляції, досвіду та відбору. І навпаки, удосконалення цих трьох функцій нервової системи зміцнює те, на що й спрямовується педагогічна дія, — розвиток ціннісного досвіду особистості.

Так, у навчальному посібнику “Мистецтво мовлення сучасного педагога”²⁴ здійснено спробу висвітлити підходи з удосконалення педагогічного мовлення, зокрема особливу увагу приділити психоакустичному та психолінгвістичному аспектам. Застосування специфічних технік, таких як аутотренінг, медитація та навіювання, у контексті підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів було докладно описано нами у попередніх публікаціях²⁵. Популярність

менової. — Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2015. — С. 9. — Режим доступу: https://www.pedagogic-master.com.ua/public/school_semen/Starostina_m.pdf.

²² Семенова А.В. Психопедагогічні технології розвитку культури і техніки мовлення сучасного лідера [Ел. ресурс] / Алла Василівна Семенова // Лідер. Еліта. Суспільство : щоквартальний наук.-практ. журнал. — Х. : НТУ “ХПІ”. — 2019. — № 2. — С. 71—86. — Режим доступу: <http://les.khpi.edu.ua/article/view/189916>.

²³ Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії : монографія [Ел. ресурс] / І.А. Зязюн. — Київ : б. в. ; Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. — 608 с. — Режим доступу: https://www.pedagogic-master.com.ua/public/filosofiya_pedagogichnoy_dii.pdf.

²⁴ Семенова А.В. Мистецтво мовлення сучасного педагога : навч. посіб. / А.В. Семенова, С.М. Мельник. — Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2019. — 309 с.

²⁵ Семенова А.В. Емоційне усвідомлення як конструкт оцінювання динаміки розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих технічних навчальних закладів: психопедагогічний підхід / А.В. Семенова // Теорія і практика управління соціальними системами : щоквартальний наук.-практ. журнал. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2014. — № 4. — С. 58—68; Семенова А.В. Медитация как метод психолого-педагогического самосовершенствования преподавателя высшей школы / Meditation as a method of self-improvement of psycho-pedagogical high school teachers [Ел.

цих методів як засобів цілеспрямованої регуляції сфери настановлень і мотивів діяльності, розвитку впевненості у собі, а також як засобів корекції психічних станів дає підставу вважати, що вони все частіше стають органічною складовою психопедагогічної підготовки ефективних лідерів.

Наприклад, професор Т. Телфер у своєму офіційному профілі повідомляє про те, що студентам старших курсів юридичного факультету Western University (Онтаріо, Канада) пропонується курс “Усвідомлення себе в професії”²⁶. Володіння технікою мовлення — це не тільки елемент культури педагога, а й передумова позитивного сприйняття особистості як лідера її оточенням. Представникам професій системи “людина — людина” потрібно добре володіти технікою мовлення в єдності її елементів як необхідною передумовою словесної дії та правильно нею послуговуватися (керувати диханням у процесі мовлення, володіти правильною та чіткою дикцією, силою, чистотою й висотою голосу, орфоепічними нормами вимови). Основою такого мовлення є професійна мовленнєва підготовка.

Ми переконані, що ніякими зусиллями не вкласти чарівні слова в уста носіїв, допоки кожна людина самотійно, із власного бажання, відкинувши на годину повсякденні клопоти, не залишиться віч-на-віч з мовою, з мудрими книгами, щоб, як у Григорія Сковороди, “душа живилася й росла”. Тож переконані, що матеріали посібника “Мистецтво мовлення сучасного педагога” має опанувати кожен викладач, який дбає про гідне майбутнє українського соціуму, його конкурентоспроможність у єдиній європейській родині, намагається стати конкурентоспроможним педагогом — тим, чия діяльність наснажена ідеями І. Зязюна — ідеями істини, добра, краси, любові до свого народу, своєї Батьківщини.

Методологічна конструктивність цілісного підходу до підвищення якості вищої освіти, як відповідної тріади уявлень про людину і суспільство в їхньому гармонічному розвитку об’єднує фундаментальні філософські ідеї, передусім положення екзистенціалізму, персоналізму, філософської антропології, а також демонструє взаємозв’язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової й конкретно-наукової методології до вивчення проблеми ціннісного виміру досвіду суб’єктів педагогічної дії:

— *людиноцентричний* підхід, у контексті якого основою педагогічної дії є повага до людини, довіра до неї, чесність, фокусування уваги на розвитку

ресурс] / А.В. Семенова // Norwegian Journal of development of the International Science. — Oslo, Norway. — 2016. — № 1. — Р. 94—100. — URL: http://www.nor-ijournal.com/wp-content/uploads/2020/09/NJD_1.pdf; Семенова А.С. Ціннісний вимір досвіду суб’єктів педагогічної дії : монографія [Ел. ресурс] / Алла Василівна Семенова. — Одеса : Бондаренко, 2016. — 434 с. — Режим доступу: http://www.pedagogic-master.com.ua/public/semnova/tsinisnyi_vymir.pdf.

²⁶ Студентов-юристов будут учить медитировать [Эл. ресурс] // Я и Закон : информ.-юрид. сайт. — Режим доступа: https://yaizakon.com.ua/studentov-yuristov-budut-uchit-meditirovat/?fbclid=IwAR2yy7QTtSXT3RkK_3sKc4WXzxWePvnP-BKzurX0e08onwpu9ICLXU-ndNc.

особистості учня і вчителя; важливість надання педагогічному управлінню координаційного і мотиваційного характеру;

— *синергетичний* підхід, що створює можливість для розгляду взаємодії суб'єктів педагогічної дії (педагогів, а також тих, хто навчається) як складної самоорганізованої біосоціальної системи, яка перебуває у нерівновазі та має великі власні можливості для саморозвитку за допомогою відкритої взаємодії з навколишнім середовищем і для якої існує декілька альтернативних шляхів розвитку;

— *аксіологічний* підхід, який передбачає орієнтацію на загальнолюдські, світоглядні цінності; зумовлює спрямованість на гармонійний розвиток особистості як найвищу цінність суспільства;

— *гуманістичний* підхід, у межах якого людина розглядається як неповторна унікальна цілісність, котра володіє невичерпними можливостями особистісного розвитку, що можуть бути реалізовані кожним суб'єктом педагогічної дії;

— *андрагогічний* підхід, системотвірним ядром якого виступає ідея про стимулювання внутрішніх сил (мотивації) дорослої людини до самонавчання; закон збільшення освітніх потреб, суб'єктність людини, її рефлексію;

— *акмеологічний* підхід, який орієнтує педагога на становлення власної акмеологічної позиції, що передбачає його настановлення як на особистий акме-орієнтований саморозвиток, так і на здійснення акмеологічного супроводу руху всіх тих, кого навчають, до нових щаблів розвитку.

Процес саморозвитку ціннісного досвіду суб'єктів педагогічної дії здійснюється відповідно до науково обґрунтованих²⁷, специфічних принципів цього процесу на основі цілісного підходу:

1. Принцип “чесного самопрояву” як підґрунтя вдосконалення ціннісного досвіду суб'єктів педагогічної дії.

2. Принцип “відповідального самостереження” як вимога до збагачення ціннісного виміру досвіду суб'єктів педагогічної дії.

3. Принцип доповнюючої мотивації як механізм розвитку ціннісної складової досвіду суб'єктів педагогічної дії.

Педагогічна дія завжди проявляє свою психопедагогічну сутність, де підґрунтям впливу педагога є урахування нейропсихологічних особливостей функціонування мозку людини. Складний і суперечливий світ потребує людини свободи, духовності, глибокої світоглядності, здатної усвідомити свою відповідальність за кожний чин власного вибору. Екзистенціональна цінність свободи особистості (творчої, громадянської, професійної) поєднується з її етичною відповідальністю. З іншого боку, економічна, військова, технологіч-

²⁷ Семенова А.С. Ціннісний вимір досвіду суб'єктів педагогічної дії : монографія [Ел. ресурс] / Алла Василівна Семенова. — Одеса : Бондаренко, 2016. — 434 с. — Режим доступу: http://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/tsinisnyi_vymir.pdf.

на, політична конкуренція спроможні значно прискорювати або гальмувати процеси освітніх модернізацій.

Недостатній рівень теоретичної дослідженості й методично-практичної розробленості зазначеної проблеми, з урахуванням необхідності поглибленої науково-практичної розробки цих важливих ідей, зумовили вибір напряму дослідження, стратегічні пріоритети професійної діяльності авторів, а також тему цієї статті.

Свого часу М. Мамардашвілі²⁸ звернув увагу на постійну й неunikну напругу між існуванням науки як дослідницької діяльності та як феномену культури і освіти. Справа в тому, що наука, як і культура, відтворює своїх носіїв, навчання наступного покоління вчених відбувається на підґрунті вже досягнутих результатів, дослідницька ж діяльність спрямована на отримання нового знання. Існує напруга і між дослідницькою діяльністю та соціальними інститутами, спеціально організованими, щоб її здійснювати. Цю напругу особливо відчувають учені, які працюють на стрижні науки, коли у своїх заявках на гранти вони намагаються втиснути нову тематику своїх досліджень у прокрустове ложе переліків наукових дисциплін. У постнекласичній науці, яка вивчає складні людиномірні системи і послуговується трансдисциплінарними методологіями, це особливо помітно. Ця суперечність між новітністю дослідницької діяльності та сталістю інституціоналізованої науки існувала і на більш ранніх етапах наукового розвитку²⁹. Тому, попри організованість наукових інститутів у дисциплінах і навіть квазидисциплінах міждисциплінарного штибу (на кшталт біофізики, фізичної хімії та ін.), самоорганізація наукового співтовариства завжди доповнювала цю організацію. Таку самоорганізацію наукових спільнот ми спостерігаємо і в процесі сучасної науково-освітньої революції та навіть беремо в ній участь.

Однією із передумов вирішення цього надзвичайно важливого і складного завдання ми вважаємо опанування здобувачами вищої освіти 2-го рівня (магістерського) і 3-го рівня (PhD) ґрунтовних психолого-педагогічних компетентностей. Із цих позицій в Одеській державній академії технічного регулювання і якості (ОДАТРЯ) була запроваджена нова дисципліна “Професійна педагогіка” як базова для підготовки до професійно-педагогічної діяльності. Багаторічний досвід викладання цієї дисципліни, прощтовхнув авторів до написання підручника³⁰. У виданні викладено загальні засади професійної педа-

²⁸ Мамардашвили М.К. Наука и культура [Эл. ресурс] / М.К. Мамардашвили // Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. — М. : Прогресс, 1990. — С. 337—356.

²⁹ Добронравова І. Дескриптивність нелінійного теоретичного знання та самоорганізація нелінійної науки / Ірина Добронравова // Людина в складному світі / І. Добронравова ; за ред. Н. Кочубей, М. Нестерової ; вступ. слово В. Адрущенко. — Суми : Університетська книга, 2017. — С. 189.

³⁰ Професійна педагогіка : підручник / авт. : О.В. Грабовський, Л.В. Коломієць, О.С. Савельєва, А.В. Семенова, В.Ф. Яні ; за заг. ред. А.В. Семенової. — Одеса : Бондаренко М.О., 2020. — 575 с.

гогіки: предмет, функції, особливості проведення досліджень у професійній освіті; проаналізовано проблеми змісту і методів навчання у закладі вищої освіти, контролю й оцінювання якості навчально-професійних досягнень студентів; висвітлено питання стандартизації та освітніх вимірювань у вищій школі.

Приємно відзначити, що одним із рецензентів цієї праці є науковець Ізмаїльського державного гуманітарного університету, доктор педагогічних наук, професор Надія Кічук. На сторінках сайту Бібліотеки ІДГУ повідомляється про нове надходження до фондів актуального і корисного видання для студентів-магістрантів, викладачів закладів вищої освіти, розробників освітніх програм та освітніх компонент, аспірантів, методистів вищої школи³¹. В освітньо-інформаційному, науково-популярному періодичному виданні НАПН України газеті “Освіта і суспільство” вийшла рецензія доктора педагогічних наук, професора, першого віце-президента НАПН України Володимира Лугового на підручник “Професійна педагогіка”: “Особливістю видання є те, що матеріал викладено на засадах студентоцентрованої парадигми. Зокрема формуванню компетентностей здобувачів сприятимуть діалогічний стиль викладення матеріалу в підручнику — його інформаційного, рефлексивного та практичного блоків. Цей підручник, наскільки відомо, є першим українським навчальним виданням з найсучасніших питань модернізації вищої освіти в Україні, який розроблено у межах відповідного навчально-методичного комплексу. Оцінюючи схвально підручник “Професійна педагогіка”, доцільно підкреслити, що в ньому розглянуто питання, які стосуються світоглядних пріоритетів гуманізації вищої освіти, а саме: різноаспектність людського розвитку у вищій освіті — закон базисної організації компетентностей (п. п. 1.3.5); застосування закону зв’язку складності та самостійності в освіті (п. п. 1.4.3); академічна доброчесність — дієві інструменти забезпечення якості вищої освіти (п. п. 1.4.4); силабус як засіб організації діяльності здобувачів (п. п. 1.5.4). Серед позитивів підручника також поєднання теорії і практики освітньої діяльності, підкріплення навчального матеріалу не тільки контрольними запитаннями, а й системно складеними завданнями трьох рівнів, що дає змогу здійснювати індивідуальний підхід, ураховуючи фах і спеціалізацію підготовки здобувачів вищої освіти та забезпечити самостійність виконання завдань. Застосування підручника у вищій школі буде доцільним і корисним, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності, якості підготовки фахівців у закладах вищої освіти України”³².

³¹ Професійна педагогіка : підручник [Ел. ресурс] / за заг. ред. А.В. Семенової // Сайт Бібліотеки Ізмаїльського державного гуманітарного університету. — Режим доступу: http://lib.idgu.edu.ua/profesiyna-pedahohika/?fbclid=IwAR1LqeuGr76B6McUEM-tnjieL3xd_QxS6-xXxlJAz7W7O66VDZx2_9bUe3-8.

³² Луговий В. Нова “Професійна педагогіка” : Рецензії / Володимир Луговий // Освіта і суспільство. — 2020. — № 7-8. — С. 8.

Видання відрізняє суттєва наукова новизна та практична значущість, про що також свідчить рекомендація до друку Інституту вищої освіти НАПН України, Свідоцтво про реєстрацію авторського права на науковий твір³³.

Своєрідність організації процесу запровадження дисципліни “Професійна педагогіка” ґрунтується на принципах інтенсивної інтерактивної мовленнєвої комунікації. Цьому сприяло поєднання у професорсько-викладацькому складі фахівців психолого-педагогічних та технічних наук, а також залучення здобувачів освіти як суб’єктів, що оволодівають прийомами організації власної інженерно-педагогічної діяльності, вчать аналізувати і практично застосовувати вже сформовані професійні компетентності на шляху професійно-особистісного саморозвитку і зростання як у реальному часі, так і у найближчій перспективі своєї життєдіяльності. Передбачалася також попередня психолого-педагогічна підготовка викладачів. Така робота не перший рік проводиться у межах постійних курсів підвищення кваліфікації “Педагогічна майстерність викладача вищої школи” до відповідної педагогічної взаємодії і супроводу щодо соціалізації і подальших перспектив реалізації можливостей науково-обдарованої молоді як індивідуально, так і у складі команди в ОДАТРЯ.

Специфіка програми курсів “Педагогічна майстерність — стратегічна домінанта підготовки викладача до забезпечення якості вищої освіти”³⁴ полягає у її практичній спрямованості, створенні можливостей моделювання реального педагогічного процесу в ЗВО, у залученні викладачів у цей процес як суб’єктів, що оволодівають прийомами організації власної педагогічної діяльності і аналізують шляхи професійного саморозвитку. Семінари-тренінги спрямовані на засвоєння нових зразків саморегуляції поведінки, настрою, позитивного емоційного реагування на зовнішні подразники, розвиток стресостійкості, ефективні зміни внутрішнього діалогу учасників, їхні настанови до самих себе, колег, студентів, до своїх цінностей, професійної мотивації щодо саморозвитку та самовдосконалення.

За минулі роки у навчально-консультаційному центрі “Педагогічна майстерність викладача вищої школи” підвищили кваліфікацію не тільки викладачі ЗВО. Серед випускників багато представників інших професій, для яких професійна діяльність у системі “людина — людина” невід’ємно пов’язана із педагогічною майстерністю. Це професійні судді, адвокати, психологи-практики, тренери тощо.

³³ Свідоцтво про реєстрацію авторського права на науковий твір: Професійна педагогіка : підручник (рекомендовано ІВО НАПН України) / авт. : О.В. Грабовський, Л.В. Коломієць, О.С. Савельєва, А.В. Семенова, В.Ф. Яні ; за заг. ред. А.В. Семенової. — Одеса: Бондаренко М.О., 2020. — 575 с. (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Свідоцтво № 95175 від 09.01.2020).

³⁴ Семенова А.В. Програма “Педагогічна майстерність — стратегічна домінанта підготовки викладача до забезпечення якості вищої освіти” [Ел. ресурс] / А.В. Семенова. — Режим доступу: <https://www.pedagogic-master.com.ua/programma-proekty>.

Сьогодні всі, хто має стосунок до професійної підготовки фахівця-професіонала, отримали можливість розвивати та вдосконалювати педагогічну майстерність, основою якої є педагогіка добра. Такі заняття можна розглядати як варіант груп “емпатійного професійного спілкування” у режимі реального часу, щось на кшталт “групи підтримки та інструктажу”. Зауважимо, що у цілому основні глибинні настанови та цінності особистості, що пов’язані з ними, змінити складніше, ніж буденні звички. Окрім того, має велике значення “відправна” поведінка людини, система її ціннісних орієнтацій, належність до відповідного покоління. У викладачів, які вже відрізнялися досить розвинутим умінням співпереживати, наuczіння створенню зворотного зв’язку щодо якості власної роботи чи налаштування себе на потреби студентів відбувалося досить легко, оскільки проявлялися здібності, які вже були сформовані.

Програми семінарів-тренінгів з розвитку педагогічної майстерності для викладачів вищих технічних навчальних закладів з різним досвідом роботи та викладачів різного віку надають можливість практикуватися у збагаченні ціннісного досвіду, обмінюватися поглядами, налагоджувати розуміння з представниками інших поколінь та пізнати себе за допомогою чітко сфокусованих імітаційних ігор, ситуацій — складної внутрішньої роботи на ґрунті багату-ступеневого емоційного усвідомлення ціннісного досвіду. Стало можливим виявити та конкретизувати *етапи* успішної зміни ставлення та поведінки щодо розвитку ціннісного досвіду викладачів різного віку: 1. Непомітність; 2. Міркування; 3. Підготовка; 4. Дія³⁵. Серед основних завдань курсів: “розвинути здібності щодо визначення найбільш продуктивних прийомів, форм, методів, засобів і цілісних психолого-педагогічних технологій управління і самоуправління з метою підвищення продуктивності науково-професійної педагогічної діяльності”. Адже девіз нашої академії “Від якості освіти — до якості життя!”.

Принцип інтенсивної комунікації забезпечується активністю педагогів у взаємодії як в аудиторії, так і у віртуальному просторі. Згодом підвищення кваліфікації НПП ОДАТРЯ вже не обмежувалось реальними заняттями — семінарами — тренінгами — зустрічами в аудиторії. Так, за умов високої соціальної самоорганізації у віртуальному середовищі була створена, вже самими викладачами-учасниками семінарів-тренінгів, група у Viber “Педагогічна майстерність викладача ЗВО”, яка стала одним із перших майданчиків для обміну думками і пропозиціями, тощо.

Досить “гарячими” були дискусії щодо впровадження в ОДАТРЯ системи дистанційного навчання MOODLE — системи управління електронними

³⁵ Семенова А.В. Емоційне усвідомлення як конструкт оцінювання динаміки розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих технічних навчальних закладів: психопедагогічний підхід / А.В. Семенова // Теорія і практика управління соціальними системами : щоквартальний наук.-практ. журнал. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2014. — № 4. — С. 58—68.

курсами, також відомої як система управління навчанням або віртуальне навчальне середовище (є аббревіатурою від англ. *Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment* — модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище). MOODLE — це вільний веб-додаток, який розповсюджується за ліцензією GNU GPL та дає можливість створювати сайти для онлайннавчання.

Сьогодні *дистанційне навчання* в ОДАТРЯ на платформі MOODLE — це реально існуючий віртуальний науково-навчальний простір, організований у спеціально створеному освітньому середовищі за допомогою використання сучасних ІКТ командою викладачів, методистів, фахівців із технічної підтримки й адміністрації. Адже метою дистанційного навчання в ОДАТРЯ є надання освітніх послуг шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми рівнями відповідно до державних стандартів освіти³⁶. З метою врахувати сучасні тренди цифровізації, у поєднанні віртуального і реального в освітньому просторі 1 листопада 2018 року було створено сучасний інтернет-ресурс, особливу медіаплатформу: “Освітньо-науковий портал “Педагогічна майстерність викладача вищої школи” з постійною адресою і доменом: <http://www.pedagogic-master.com.ua>.

За час існування порталу, згідно зі статистикою Google Аналітики, вже відбулося майже 15 000 унікальних сеансів користувачів не тільки з України, а ще із 51 країни світу, серед яких США, Китай, РФ, Німеччина, Нідерланди, Японія, Аргентина, Індія, Велика Британія, Гонконг, Італія, Молдова, Франція та ін. (список згідно з рейтингом кількості відвідувань). Зауважимо, що це відбувалося за умов, що ресурс і досі функціонує виключно українською мовою (англійська версія ще у стадії розробки). Це свідчить, на нашу думку, про надзвичайний інтерес, актуальність і необхідність ресурсу для користувачів. Ми намагалися зібрати на єдиній платформі якомога більше прогресивних освітніх інновацій, приділяючи увагу й історії української педагогічної майстерності, вшануванню пам'яті її фундатора — академіка Івана Зязюна.

Від першого моменту виникнення задуму ми дотримувалися головних принципів — “Навчання в дії, що приносить радість!”; “Навчатись швидко, зручно, невимушено та незвичайно!”; “Не лише навчати, а допомагати одразу застосувати здобуті навички й інновації в житті!”. Наразі користувачі порталу мають можливість:

— ознайомитись із сучасним форматом швидкого професійного саморозвитку — мінікурсами; дізнатися про нові напрями і тематику авторських тренінгів (свідоцтво про реєстрацію авторського права № 85321 від 05.02.2019 р.) та майстер-класів;

³⁶ Коломієць Л.В. Удосконалення методу групового експертного оцінювання / Л.В. Коломієць, О.М. Величко, Т.Б. Гордієнко, А.Г. Шевцов. — Одеса : Апрель, 2017. — 216 с.

— у рубриці “Корисні матеріали” безкоштовно одержати доступ до: навчальних матеріалів, монографій, підручників, статей, і веб-ресурсів з проблем педагогічної майстерності, методології, теорії, історії та методики професійної освіти, інноваційних технологій у сучасній освіті, психології та педагогіки, духовного розвитку особистості українських та закордонних колег;

— здійснити віртуальну екскурсію музеєм-садибою, переглянути фото- і відеоматеріали, фільми про науково-педагогічну спадщину видатного педагога, філософа, фундатора педагогічної майстерності академіка Зязюна;

— переглянути мультимедійні презентації на актуальні теми з підготовки сучасного викладача вищої школи, фотогалерею реальних семінарів-тренінгів та ще багато чого корисного і цікавого. Щоб бути в тренді педагогічних інновацій, розумітися на основних освітніх тенденціях, бути в курсі новин порталу, користувачам пропонується “підписка на новини Порталу”, уподобати сторінку у Фейсбуці.

Надметою розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи XXI ст. у синергетичному поєднанні віртуального і реального в освітньому просторі є допомога учасникам усвідомити свої призначення, місію та сенс в житті на сучасному етапі цифровізації освіти; цілісне вивчення освітнього простору у тріаді: минуле, сьогодення, майбутнє: глибоке вивчення історії української педагогіки — нашого *минулого*, ствердження загальнолюдських націєтворчих цінностей — *сьогодення*, зважене запровадження нових цифрових технологій в освіті — *відповідальність за спільне майбутнє*.

Обговорюючи питання організації і модернізації дистанційного навчання, яке за останнє десятиліття стало важливою складовою віртуальної соціалізації особистості, досліджуючи характерні риси дистанційної освіти (гнучкість; м'якість; паралельність; велика аудиторія; технологічність; соціальна рівність; вплив на студента; нова роль викладача та якість освіти) автори статті перш за все звернули увагу на такі характеристики, як нова роль викладача та якість освіти. Адже, по-перше, дистанційна освіта розширює і оновлює роль педагога, робить його наставником-консультантом, який координує пізнавальний процес, постійно удосконалює ті курси, що він викладає, підвищує творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій; по-друге, якість дистанційної освіти має не поступатися якості очної форми навчання, оскільки для підготовки дидактичних засобів залучається найкращий науково-педагогічний склад ОДАТРЯ і використовуються найсучасніші навчально-методичні матеріали.

Автори статті у колі однодумців вивчали — аналізували — впроваджували кращі світові практики з організації дистанційного навчання на ґрунті компетентнісного підходу в ОДАТРЯ³⁷. Так, було підтверджено, що сутте-

³⁷ Коломієць Л.В. Компетентнісний підхід до оцінювання професійної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю / Л.В. Коломієць, О.І. Кисельова, С.Л. Волков // Вісник НТУ “ХПІ”. — 2018. — № 19. — С. 31—35.

вою перевагою *дистанційного навчання* є можливість реалізувати доступ до всіх рівнів освіти для тих, хто не має змоги навчатись очно за класичними формами внаслідок тих чи інших причин:

- *територіальна віддаленість від закладів освіти.* Дистанційне навчання — це можливість отримати освіту для тих, хто живе у віддалених регіонах країни або за кордоном;

- *фізичні можливості.* Сучасні інформаційно-комунікативні технології, що використовуються в дистанційній освіті, дають можливість отримати освіту особам, які мають медичні обмеження для отримання освіти за традиційними формами, особам з особливими потребами.

- *економія часу.* Дистанційне навчання звільняє від необхідності відвідувати навчальний заклад у визначений розкладом час. Студенти самі регламентують час занять і навчаються, коли їм зручно;

- *професійна або інша зайнятість.* Дистанційне навчання дає можливість отримати освіту всім тим, хто велику частину дня зайнятий на роботі, з дітьми або з сім'єю. Здобувати освіту можна паралельно з побудовою кар'єри і не ризикуючи втратити роботу або перебуваючи у відпустці з догляду за дитиною;

Крім того, перевагами дистанційної освіти є те, що така форма навчання дає можливість *підвищити якість освітніх послуг* шляхом залучення до підготовки та проведення дистанційного навчання, створення навчальних веб-ресурсів висококваліфікованих викладачів, фахівців-практиків.

На початку 2018/19 навч. року студенти ОДАТРЯ на дистанційній формі навчання вже у повному обсязі мали змогу отримати повні електронні конспекти лекцій за програмою денної форми навчання. Але залишились питання науково-методично-практичного характеру:

- Як дистанційне навчання позначається на особистісному розвитку?
- Якою мірою дистанційна організація навчального процесу впливає на якість професійної підготовки майбутніх фахівців?
- Як дистанційне навчання впливає на рівень самоорганізації і відповідальності учасників освітнього процесу?

Тоді (так само як і зараз, але вже під іншим кутом зору) аналогічні наукові рефлексії цікавили освітян і пересічних громадян у всьому світі. Про що свідчить, наприклад, стаття Неллі Боулз “Людський контакт тепер є розкішю”, що вийшла у *The New York Times* 23 березня 2019 року³⁸. У статті йдеться про те, що взаємодія з живою людиною зараз перетворилася у розкіш. Чим дешевшими стають екрани, тим дешевшою й доступнішою стає віртуальна взаємодія між людьми...

³⁸ Bowles N. Human Contact Is Now a Luxury Good / Nellie Bowles // *The New York Times*. — 2019. — March, 23.

Питання про якість навчального процесу, сучасні освітні тренди і модернізацію жваво обговорювались на останньому у 2019 році засіданні вченої ради ОДАТРЯ. Як, результат, 27 грудня 2019 року наказом ректора № 105 в ОДАТРЯ було створено відокремлений структурний підрозділ “Науково-дослідний інститут проблем забезпечення якості освіти”. Головними напрямками діяльності Інституту визначено:

— організація та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, спрямованих на розв’язання актуальних методологічних і теоретичних, методичних і практичних проблем забезпечення якості освіти;

— популяризація та впровадження результатів наукових досліджень, удосконалення змісту освіти й організації освітнього процесу з метою розвитку особистісної педагогічної майстерності як системи педагогічних компетентностей та творчої спроможності викладачів ЗВО;

— сприяння соціально-економічному, політично-правовому та духовно-культурному розвитку суспільства шляхом розроблення та впровадження в освітню практику науково-методичного, психолого-педагогічного забезпечення розвитку національної системи освіти, її входження у європейський простір освіти та європейський дослідницький простір;

— надання консультаційної та науково-експертної підтримки у галузі якості навчання і викладання закладам освіти відповідних рівнів, проведення навчання керівного персоналу підприємств, організацій та об’єднань громадян, зацікавлених у вирішенні проблем забезпечення та підвищення якості освіти;

— координація діяльності структурних підрозділів ОДАТРЯ щодо проведення комплексних міждисциплінарних наукових досліджень та виконання науково-дослідно-технічних робіт і проектів з проблем забезпечення якості освіти;

— поширення досвіду ОДАТРЯ у сфері якості освіти шляхом: підвищення педагогічної та управлінської кваліфікації наукових, науково-педагогічних, педагогічних кадрів та інших працівників сфери освіти; організації умов для становлення, розвитку і саморозвитку педагогічної майстерності фахівців, реалізації їхнього інтелектуального потенціалу у сфері наукової та освітньої діяльності.

У той час ми ще не могли навіть передбачити події, що чекали на світ і які ми тепер звемо “пандемія”... Але ми розуміли, що найбільш вагомими трендами трансформаційних процесів інформаційно-цифрового освітнього простору, що впливатимуть на сучасне покоління є такі: сучасний педагог — активний користувач Інтернету, який має усвідомлювати власну моральну відповідальність при взаємодії у соціальних мережах; мета “школи майбутнього” — пристосування навчання до унікальних характеристик кожного, розвиваючи морально-етичні якості та формування “м’яких навичок” — спілкування, здатності швидко приймати рішення у ситуаціях невизначеності та інтенсив-

ного інформаційно-психологічного тиску³⁹; запровадження онлайносвіти, що скорочує фінансові витрати, при посиленні емоційно-позитивного впливу зворотного зв'язку в навчанні.

В умовах модернізації вищої освіти в Україні пріоритетна увага має належати підготовці нової генерації науково-педагогічних та інженерно-педагогічних кадрів — національної еліти, яка здатна оволодіти новою освітньо-світоглядною парадигмою національно-державного творення, гуманного піднесення самоцільної особистості майбутнього фахівця.

Висновки

Актуальними залишаються соціальний та особистісний виміри культурно-історичної цілісності щодо визначення цільових орієнтирів стратегічного розвитку освітньої політики України у контексті інтеграції в сучасний європейський і світовий освітній простір⁴⁰. Застосування нових технологій передбачає наявність професійної кваліфікації, соціальної компетенції, громадянської відповідальності від освітян-управлінців всіх рівнів. Окрім того, такі фахівці мають характеризуватися розвинутим аналітичним та прогностичним мисленням, володіти навичками рефлексії і, передусім відповідними особистісними моральними якостями, бути патріотами своєї країни

У статті конкретизовано напрями розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи у синергетичному поєднанні віртуального і реального в освітньому просторі ОДАТРА.

Перспективним напрямом вважаємо створення в Україні навчально-науково-дослідного закладу — Інституту досліджень освітньої політики. Адже саме від реалізації науково і політично виваженої освітньої політики залежить ступінь бажання випускників загальної середньої, професійної та вищої школи динамічних цивілізаційних змін, їхні духовно-моральна й патріотична вихованість, здатність до продуктивного служіння Батьківщині, життєтворчості та самореалізації в суспільстві ХХІ ст.

Надійшла до редакції 20.12.2020

Leonid Kolomiets, Alla Semenova. *Distance Learning and Quality of Education: Paradigm Crisis of Human-Centrism of Educational Policy, or About the Role of the Personality of the Teacher*

The article substantiates that now in the education systems, starting from the most developed countries of the world, all the signs of a paradigm crisis have appeared and real configurations of the beginning of the formation of a new competence paradigm

³⁹ Семенова А.В. Педагогічна майстерність викладача вищої школи ХХІ століття: синергія віртуального і реального в освітньому просторі [Ел. ресурс] / Алла Василівна Семенова. — ScienceRise: Pedagogical Education. — 2019. — № 2 (29). — С. 40—48. — Режим доступу: http://journals.urau.ua/sr_edu/article/view/164524.

⁴⁰ Bondarenko V. Targets of strategic development of educational policy of Ukraine under integration into the European educational area: social and personal dimensions of cultural and historical integrity / Victor Bondarenko, Alla Semenova // Education: Modern Discourses. — 2020. — № 3. — Р. 13—26.

of distance learning have appeared. The thesis is characterized that a complex and contradictory world requires the formation of a person of freedom, spirituality, deep humanity, who is aware of his responsibility for each step of his own choice. The Master Teacher is the main subject of pedagogical action. It is explained that the principle of intensive communication is provided by the activity of teachers in interaction both in the classroom and in the virtual space. It is proved that distance education expands and renews the role of the teacher, makes him a mentor-consultant who coordinates the cognitive process. The directions of development of pedagogical skill of the teacher of higher school in synergetic combination of virtual and real in educational space are concretized Odessa State Academy of Technical Regulation and Quality. Promising for Ukraine is the creation of an educational and research institution — the Institute for Educational Policy Research.

Key words: *distance learning, human-centrism, educational policy, personality of the teacher, quality of education.*